

הכפתור-ופרח לא זיהה את הצכרה כאבן השתייה

(תגובה למאמרו של הרב עזריה אריאל בגיליון זה)

הרב עזריה טוען שלא מסתבר שהכפתור-ופרח סבר שהעזרה היתה בדרום הר הבית שלפנינו, שכן היה לו לציין בפירוש שהוא חולק על המסורת המקובלת שהצכרה (הסלע שבכיפת הסלע) היא אבן השתייה.

עוד מוכיח הרב עזריה, שלא יתכן שהכפתור-ופרח זיהה את שער שושן בדרום ההר שלפנינו (כפי שעולה לכאורה מתוך דבריו), שכן הכפתור-ופרח סבר שכל ההר שלפנינו הוא ההר המקודש, וכמו כן סבר ששער שושן היה מכוון כנגד פתח ההיכל, וא"כ זה סותר את קביעתו של הכפתור-ופרח ע"פ המשנה שהעזרה היתה בצפון הר הבית.

לאור זאת קובע הרב עזריה ששער שושן אותו זיהה הכפתור-ופרח, עמד מול כיפת הסלע (לפחות מזוית ראייתו של הכפתור-ופרח), ושהכפתור-ופרח אף הוא סבר שהצכרה היא אבן השתייה.

אכן נראה שהרב עזריה צודק שלא היתה לכפתור-ופרח שיטה שהעזרה היתה במקום אחר, שכן אם כן הוא היה כותב זאת במפורש, אך באותה מידה ממש ברור גם שאם הכפתור-ופרח היה סובר שהצכרה היא אבן השתייה – הוא היה מזכיר זאת במפורש, כפי שהוא מזכיר אתרים רבים אחרים בירושלים. התעלמותו של הכפתור-ופרח מהצכרה בולטת וברורה, וההסבר של הרב עזריה שהכפתור-ופרח לא הזכיר שהיא אבן השתייה בגלל שלא היה לו בזה נפק"מ להלכה (כי בלאו הכי לא יכלו להיכנס להר) לא מסתבר כלל, כי הכפתור-ופרח מזכיר זיהויים רבים מאד שלא היה בהם נפק"מ להלכה, כגון מקום שרפת הפרה, מקום בית הדשן, מערת צדקיהו ועוד, ואיך השמיט דווקא את המקום הקדוש ביותר שממנו הושתת העולם.

לפיכך ברור שהכפתור-ופרח נמנע מלהזכיר את המסורת שהצכרה היא אבן השתייה מפני שסבר שאי אפשר לסמוך עליה להלכה, ולא רצה שיכשלו לסמוך עליה ולהיכנס להר. את טעם הדבר מסביר הרב קורן במאמרו ב'מעלין בקודש' גליון לא (עמ' 106):

אך יותר מסתבר שהטעם האמיתי שבגללו נמנע מלהזכיר את מה שקורה בתוך הר הבית, נעוץ בזהירות הגדולה שנקט ביחס לזיהויים בהר הבית. כי באמת כמעט כל הזיהויים שבספרו מבוססים על מסורות נכרים (השמות הערביים של האתרים), ועל מנהגים ושמות מקומות בפי היהודים יושבי הארץ, גם בדברים שיש בהם נפק"מ להלכה.

ואף על פי כן, כאשר הגיע לירושלים וראה כי המנהג הוא להתקרב לכל ארבעת הכתלים של המרובע של חרם א־שריף, ביקש "לאמת זה", כלומר לאמת את ההיתר להתקרב לכתלים, באמצעות מה שנקרא אצלו "היקש חיפושי" (עיין אודות זה בספרי חצרות בית ה' עמ' 12 ואילך, ויש עוד להאריך בזה ואין כאן מקומו). כי אכן לעניין מורא מקדש יש צורך בזהירות יתר, ודין קביעת ההיתר להתקרב לכתלים אינו דומה לקביעות אודות דיני מעשר שני או קריאת מגילה בט"ו וכיו"ב. (מה גם שבזמנו אכן הועלה החשש שמא עשיית הר הבית למישור מחקה את הסימנים הקודמים של מה שהיה שם), ומשום כך נמנע מלדבר על הדברים מבלי לבסס אותם בראיות חזקות¹.

א"כ הכפתור-ופרח אכן אינו חולק על המסורת שהצרכה היא אבן השתייה, אך הוא גם אינו מקבל אותה, כיון שאין לה "היקש חיפושי".

גם לגבי שער שושן נראים דברי הרב עזריה שקשה לקבל את הגרסה המופיעה לפנינו, ששער שושן נמצא בדרום ההר, אך מצד שני אין שום יסוד חזק להנחתו שהשער שאותו זיהה הכפתור-ופרח היה דווקא מול הצרכה. הרב עזריה מסביר שמהר הזיתים, ממנו צפה הכפתור-ופרח, אפשר לטעות ולסבור שהשער מכוון כנגד הצרכה, בוודאי אם מדובר על שער ההלוויות שאינו נראה מהר הזיתים. אך את שליש החומה ודאי אפשר לראות מהר הזיתים, וא"כ הכפתור-ופרח ראה שהצרכה נמצאת כמה עשרות מטרים מדרום לשליש החומה. הרב עזריה טוען שאילו היה השער במקום אחר, היה הכפתור-ופרח מצוין שמיקומו סותר את המסורת המקובלת שהצרכה היא אבן השתייה, אך בהחלט יתכן גם שהשער לא היה מכוון כנגד הצרכה, ואעפ"כ הכפתור-ופרח לא ראה בזה סתירה מוחלטת למסורת שהצרכה היא אבן השתייה, שכן אע"פ שהכפתור-ופרח עצמו סבר ששער שושן הוא שער המזרח שהיה מכוון כנגד פתח ההיכל, הוא ידע שאפשר גם להסביר אחרת (וכפי שהרב עזריה עצמו מסביר בסוף מאמרו), וא"כ אין כאן סתירה מוכרחת למסורת זו. אמנם בהחלט יתכן שגם מסיבה זו הכפתור-ופרח עצמו לא קיבל מסורת זו להלכה.

לסיכום

אכן נראים דברי הרב עזריה שלא הייתה לכפתור-ופרח שיטה אחרת מנוגדת למסורת שהצרכה היא אבן השתייה, אך התעלמותו המוחלטת ממסורת זו מוכיחה שאמנם הוא לא חלק עליה בוודאות, אך הוא גם לא קיבל אותה כמסורת ודאית שאפשר לסמוך עליה, אולי גם בגלל שהשער אותו זיהה כשער שושן לא היה מול כיפת הסלע, ולכן המסקנה העולה משיטתו היא שאין לסמוך על מסורת זו הלכה למעשה.

1. אמנם ע"ש בהמשך שהרב קורן עצמו סובר שהיום יש בידינו ראיות חזקות, ויש לדון ולהשיב בדבר, אך אין כאן המקום.